JB
09588

Calvinisme en Geheel-Onthouding.

DOOR

W. H. GISPEN Jr.
V. D. M. te Baarn.

Correspondentie-Orgaan der Gereformeerde Vereeniging voor Drankbestrijding, No. 12.

GEBR. GIMBEL, OVERTOOM 354. — AMSTERDAM.

Prijs bij getallen, ter verspreiding: 3 cent per nummer pl. transportkosten. Afzonderlijke nummers, franco per post van den uitgever: 10 cent.

INHOUD.

1. Calvinisme en Geheelonthouding I.

2. Rede van Minister A. Kuyper bij de algemeene besprekingen over de drankwet.

3. Mededeelingen.

BIBL. VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM
JB 09588

Calvinisme en Geheelonthouding.

Dr. Rijk Kramer, met wien ik nu reeds 23 jaar in bijzondere vriendschap omga, heeft het oorbaar geacht een artikel, door hem aangeboden aan de Redactie van het Orgaan der Christelijke Genees- en Natuur-kundigen, maar door deze geweigerd, in het licht te geven als een brochure met den zonderlingen titel: *Calvinisme, Geheelonthouding, Neo-Malthusianisme.*

Op zich zelf heeft het mij verblijd, dat ook mijn vriend Kramer zich door ons optreden genoopt zag zich meer met het alcohol vraagstuk te bemoeien dan anders het geval zou geweest zijn. Ook is het eigenaardig, dat in het uitnemend boek, „Het Boek van den alcohol door A. Don en Th. v. d. Woude," door ons zoo krachtig aanbevolen, Dr. Kramer de aanleiding heeft gevonden om zijne brochure te schrijven. Dit is tenminste reeds een punt, waarin we overeenstemmen. Trots den Zaterdagschen recensent in de „Standaard", die het zelfs „misbruik van den tijd" noemde dit boek te lezen en toch de brochure van Kramer uitbundig prijst, verklaart de schrijver, dat hij geheel zich vereenigen kan met het oordeel van Prof. *Talma*, dat „het een zeer gewaardeerde leiddraad is", dat het verdient te komen in handen van het ontwikkelde gedeelte van ons volk" en „dat, als dit gebeurt, het in breede kringen nut zal stichten." *Kramer* noemt het: „een degelijk werk om een algemeen overzicht te krijgen „van het alcoholvraagstuk." Reden te meer om van onze zijde „Het boek van den alcohol" veel te bestudeeren en het te verspreiden. Wij zijn toch overtuigd, dat juist het lezen van dit werk velen Gereformeerden de oogen kan openen voor het alcoholisme en drang kan geven ons streven in de drankbestrijding te steunen.

Nog één reden is er om ons te verblijden over de brochure van *Kramer*. Ze is een bewijs, dat de arbeid van de Gereformeerde Vereeniging voor drankbestrijding van u een beteekenis gaat worden in onze kringen.

De schrijver heeft ten doel: „na te gaan hoe m.i. onze houding moet zijn tegenover het alcoholisme." Men gaat er over nadenken, men moet er zich mede bezig houden. En dat is juist, wat we wenschen. Zoodra men met ernst gaat nadenken over onze verhouding tot het alcoholisme, is het onze rechtmatige verwachting, dat velen de zwakheid van de houding, door vele Gereformeerden tot nu toe aangenomen en door *Kramer* verdedigd, gaan inzien en in onze gelederen treden om met kracht dit alcohol-kwaad in onze maatschappij te bestrijden. Hoe zwak de tot dusver aangenomen houding van velen onzer is, blijkt wel uit den jubel, die in sommige persorganen over de verschijning van deze brochure is opgegaan. Niet tegenstaande Kramer uitdrukkelijk verzekert, dat „uitsluitend Godsdienstige overwegingen (hem) hiertoe gebracht hebben, geen medische" juicht de Zaterdagsche recensent in de „*Standaard*" dat nu de „wetenschap" gesproken heeft. En zoover gaat Jan van Holland, een schrijver in de *Stichtsche Gourant*, dat hij *Kramer* een Katheder in de op te richten medische faculteit aan de Vrije Universiteit in uitzicht stelt. Let wel! Niet om zijn wetenschappelijk proefschrift, noch om hetgeen hij over het Neo-Malthusianisme schreef, maar om zijn bestrijding van de Geheel-onthouding en de Geref. Ver. voor Drankbestrijding. Dit stukje is te merkwaardig om in het vergeetboek te komen. We nemen het hier op. In lateren tijd zal men het dan kunnen aanhalen als een bewijs, dat men iemand in het begin van de 20ste eeuw waardig keurde de Gereformeerde Jongelingschap in de medische Wetenschap te onderwijzen, *alleen omdat hij tegen de*

geheelonthouding schreef. Jan van Holland schrijft dan dit merkwaardige episteltje in de Stichtsche Courant:

„A propos, herinnert ge u nog in mijn laatsten brief mijne „ontboezeming over de systematische geheelonthouding met „haar onmatig afschaffen zedelijk hooger te stellen dan matig „drinken? Nu, dan zult ge mijn stil genot begrijpen, waarmede „ik deze week las de brochure van DR. RIJK KRAMER, getiteld: „Calvinisme, Geheelonthouding, Neo-Malthusianisme. Hier is „nu niet eens een theoretiseerende Theoloog, maar een nuchter „medicus aan 't woord. En toch wat maakt hij menig theoloog „beschaamd, door zijn zuiver schriftuurlijke argumentatie. Het „merkwaardige van deze brochure is dan ook juist hare prin- „cipieele zuiverheid en logische schriftuurlijkheid, met vermijding „van vertoon van medische geleerdheid en pikanten schrijfvorm. „'t Is doodnuchter en daarom zoo raak, wat de schrijver opmerkt „aangaande die z.g. Gereformeerde drankbestrijdjng, die de „Geref. Ver. voor Drankbestrijding wil in praktijk brengen. „Dit deel van de brochure is bepaald geslaagd te noemen; en „'t werd meer dan tijd, dat 't eens kort en goed gezegd werd. „Principiis obsta. En dat nu eens geen theoloog, maar een „medicus hier zoo treffelijk blijk geeft van kennis van en liefde „voor onze Calvinistische, d. i. zuiver-schriftuurlijke beginselen, „is een verblijdend teeken des tijds.

„Over 't Neo-Malthusianisme geeft de geachte schrijver wel „een zeer mooie opmerking ten beste, n.l. toch onderscheid te „maken tusschen de pathologische, physiologische en moreele „zijde van dat vraagstuk. Maar zonder juiste grensscheiding te „maken tusschen deze drie, brengt dit niet veel verder.

„Maar lees zelf de brochure en oordeel dan of mijn wensch „ten opzichte van dezen schrijver en zijn geschrift niet juist „was, toen ik dacht: fiat surculus arbor; dit stekje worde een boom. *Kon 't zijn, in den spoedig aan te leggen hof eener medische faculteit onzer Vrije Universiteit.* [1])

Valé
t.t.
JAN VAN HOLLAND.

Men ziet hoe zeer de bestrijding van de Geheelonthouding op prijs gesteld wordt — een Katheder aan de Vrije Universiteit is de rechtmatige be-

(1 Cursiveering van ons.

looning er voor in de oogen van *Jan van Holland*!

Ik acht dit een gunstig teeken voor onzen strijd. Hoezeer ik aan mijn vriend het Hoogleeraarsambt toewensch — ik grond mijn wensch niet op zijne brochure tegen de geheelonthouding. Ik acht *hem* er *te hoog* en zijne brochure er te *zonderling* en te *zwak* voor.

Eer we nu komen tot de beoordeeling van de brochure zelve, *protesteeren we* ten ernstigste tegen de verdachtmaking van de Geheelonthouding, door ze in éénen adem te noemen met het Neo-Malthusianisme, het schandelijk pogen door onzedelijke voorbehoedmiddelen het getal kinderen te beperken. Dat er misschien geheelonthouders zijn uit andere kringen, die zich daaraan schuldig maken of zulk een goddeloos bedrijf aanbevelen, is mogelijk. Van de alcohol-verdedigers zullen er zeker niet minder zijn, die het evenzeer doen. Maar hoe geeft dit den S. recht geheelonthouding en Neo-Malthusianisme op één lijn te stellen, en dat nog wel terwijl hij bedoelt vooral de Gereformeerde Geheelonthouders te bestrijden? We achten het beneden onze waardigheid en de eere van onze Vereeniging ook maar één woord daarover te verspillen. Zoo de Schrijver had geschreven: Calvinisme, Geheelonthouding en *Middernachtzending* dan had hij een goed onderwerp, en zou hij zijne krachten hebben kunnen besteden om het eens duidelijk te maken, dat de Middernachtzending ook in strijd is met het Calvinisme. Wie weet welke lauwerkrans JAN VAN HOLLAND dan nog uitreikte!

Wij zeggen er niets meer van, dan dat we de redactie van de *Heraut* danken voor haar nobel en waardig protest tegen deze smadelijke combinatie. Voor onze lezers nemen we dit protest dan ook hier op:

Neo-Malthusianisme.

Voor het bange gevaar, waarmede de diepzondige practijken van het Neo-malthusianisme ons volk bedreigen, gaan steeds meer de oogen open.

Vooral nu een op medisch gebied zoo uitnemend hoogleeraar als Prof. Treub zich aan de zijde der Neo-malthusianen schaarde en zijn voorbeeld allicht in den kring onzer doctoren aanstekelijk werken zal, wordt het meer dan tijd, dat de strijd tegen deze de zedelijkheid verwoestende middelen wordt aangebonden.

Van Christelijk standpunt nu deed dit Dr Rijk Kramer, die een brochure over *Calvinisme, Geheelonthouding, Neo-Malthusianisme* schreef. Eenigszins zonderling moge de combinatie schijnen van de geheelonthouding van alcoholische dranken en van het Neo-malthusianisme. De schrijver had o.i. beter gedaan, met beide onderwerpen afzonderlijk te behandelen. Hoe volkomen juist toch zijn betoog is, dat de geheelonthoudersbeweging, voor zoover ze niet individueel maar collectief optreedt, een gevaarlijke zijde heeft, toch zijn beide, de geheelonthoudersbeweging en het neo-malthusianisme, principieel zoo scherp onder-scheiden, dat ze niet van uit één gezichtspunt kunnen worden beoordeeld. Indien naar Malthus' oorspronkelijke bedoeling het gevaar van overbevolking werd gekeerd door „moral restraint" of door onthouding van huwelijksgemeenschap; dan zou een tertium comparationis aanwezig zijn. Bij het Neo-malthusianisme met zijn verfoeilijke middelen ontbreekt echter elk punt van vergelijking met het doel, dat de anti-alcoholisten najagen. En al bedoelde de schrijver natuurlijk niet beiden over één kam te scheren, toch werpt deze juxta positie een smet op den Geheelonthoudersbond, die hij niet verdient. Maar trots deze bedenking waardeeren wij het, dat deze jonge Christelijke doctor tegen zijn leermeester Treub optrad en een eerste poging waagde, hoe bescheiden dan ook, om van de Calvinistische beginselen uit de lijnen te trekken, die ook op dit menschelijk gebied hebben te gelden.

Is het den schrijver te doen geweest, wat ik van hem niet onderstellen kan, om door deze samenvoeging de drankbestrijding in opspraak te brengen, dan zal de uitkomst voor ons ongetwijfeld wezen, dat, wat de menschen ten kwade gedacht hebben, God ten goede denkt!

Wij bespreken deze brochure alleen voorzooveel ze de drankbestrijding raakt. En wel op deze wijze, dat we eerst het betoog van DR KRAMER behandelen, dat de geheelonthouding in strijd is met het Calvinisme en daarna zijn eigen standpunt in het alcohol-vraagstuk beoordeelen.

Calvinisme en geheelonthouding toch sluiten naar het oordeel van DR KRAMER elkander uit. We zullen zooveel mogelijk zijn betoog op den voet volgen. Het begint met een *groote onjuistheid* op bl. 6. Op de vraag: Hoe moet de strijd (wel te verstaan tegen het alcoholisme) gevoerd worden? wordt daar geantwoord: „Door geheelonthouding, volgens velen. *„Ook volgens de Gereformeerde Vereeniging voor „Drankbestrijding* [1]) welke in hare statuten schreef: „3de dat de tegenwoordige tijdsomstandigheden het „gebruik der gedistilleerde en het geregeld gebruik „der gegiste dranken, als genotmiddel, als een steunen „der drinkgewoonten, veroordeelen."

Heeft onze dokter wel goed gelezen? Het gebruik van gedistilleerde en het *geregeld* gebruik der gegiste dranken — zoo staat er in onze statuten. Is dat *geheel*-onthouding? Het kan nu toch geweten worden, dat onze Vereeniging *als zoodanig niet geheel*onthouding van hare leden eischt, maar onthouding van sterken drank en geen geregeld gebruik van gegiste. Dat is het feit. Evenzeer dat een aanmerkelijk deel onzer leden *niet* geheelonthouders zijn. En toch schrijft KRAMER, dat volgens onze Geref. Ver. geheelonthouding de eenige wijze van drankbstrijding is.

Dit dus allereerst. Wel zijn bekende leden als DIERMANSE en ook ik voorstanders van geheelonthouding, maar daarom staat onze Vereeniging nog niet op dit standpunt. KRAMER zal dus wel doen

---

[1]) Cursiveering van ons.

eerst de woorden van art. 3 van onze statuten goed te lezen. Hij zal dan zulk eene vergissing niet meer begaan. Omdat *ik* persoonlijk voor geheelonthouding ben en de Vereeniging in elk geval onthouding van sterken drank tot regel stelt, neem ik het pleit op tegen Dr Kramer.

Het eerste bezwaar, dat Kramer inbrengt is, dat individueele geheelonthouding een ieder vrijstaat, maar het anderen tot een plicht te stellen, door ze schrifttuurlijk te heeten, ongereformeerd, bedenkelijk, en dus te verwerpen is (bladz. 6).

De *Heraut* drukt dit bezwaar wat zachter uit: dat niet de individueele onthouding, maar de collectieve een gevaarlijke zijde heeft. *Gelijk alle argumenten,* die Kramer in zijne brochure bezigt, is *ook dit argument niet nieuw.* Reeds in de *Friesche Kerkbode* van 6 Juli 1900 werd hetzelfde beweerd door Prof. H. H. Kuyper. Zoo dikwijls ik dit bezwaar heb gehoord, (want het wordt dikwijls te berde gebracht) heb ik voor mijzelf drie opmerkingen gemaakt.

Ten eerste — onze bestrijders spreken telkens er van, dat ze tegen individueele onthouding geen bezwaar hebben, maar *verzuimen* steeds *te zeggen wanneer* volgens hun oordeel *onthouding roeping voor den Christen is.* Zoo ze het deden, dan zou blijken, dat we elkander zeer dicht naderden, en ze zouden voor onzen tijd nuttiger arbeid verrichten. Dr. H. H. Kuyper schreef eenmaal: „Wie in een bepaalden kring optreedt, een „gezin, een werkplaats, een fabriek waar het al„coholisme heerscht, doet goed met door geheelont„houding tegen deze schriklijke zonde te protesteeren." Eilieve, wie gaat dan in onze tegenwoordige maatschappij vrij uit om te zeggen, dat hij geen roeping heeft om mede te protesteeren door geheelonthouding? Dan is ons standpunt alleen wat ruimer, dat we verder zien op dan onze enge nauw beperkte omgeving,

namelijk op ons nationaal en sociaal leven. Eigenlijk is dan in *beginsel* de roeping tot geheelonthouding toegegeven. KRAMER denkt er dan ook anders over. Hij kent alleen geheelonthouding om redenen van het *persoonlijk* leven, en dan nog wel, zoo we hem goed begrijpen, uit een *medisch* oogpunt voor den welstand van eigen lichaam. Op bl. 9 toch zegt hij: „Tegen „geheel of gedeeltelijke onthouding van allerlei dingen „om allerlei redenen, meer van practischen aard, „daartegen heb ik niets, integendeel. Vaak genoeg raad „ik dit aan. Doch dan is ze individueel en heeft met „geen principe te maken." Dit is dus de leer van geheelonthouding *uit eigen belang* en heeft met geen principe te maken, dan alleen met het principe van *egoïsme!*

Laat men eens oprecht, met goede kennis van het alcoholisme een lijstje opmaken van de gevallen waarin geheel of gedeeltelijk individueele onthouding aan te bevelen is, zeer zeker zal men dan al dicht bij eene collectieve onthouding komen. We zullen eens eenige gevallen noemen, dan mogen onze tegenstanders ze afzonderlijk bestrijden. Ten eerste: in gevallen van schade voor de gezondheid; dan in gevallen van erfelijke neiging tot drankzucht; vervolgens in gevallen, dat de alcohol ons onder zijne macht dreigt te brengen, ons te sterk wordt. Ook in geval men in eigen familie alcoholisten heeft, en we in engeren kring van kerkelijk en maatschappelijk leven de Christelijke roeping jegens zwakken en dronkaards hebben te vervullen. Is bovendien niet voor verreweg de meeste individuen de *veiligste weg* geen alcoholische dranken te gebruiken?

Onze tweede opmerking is, dat KRAMER en zijne medestanders steeds onze wijze van arbeiden *verkeerd* voorstellen. Zij meenen, dat we eerst uit den Bijbel een algemeen voorschrift van geheelonthouding putten

en dan met dit algemeene voorschrift een *algemeene* onthouding prediken. Willens of onwillens stellen ze ons standpunt en onze wijze van arbeid en verkeerd voor. Wij komen niet van de collectieve of algemeene onthouding tot de individueele of persoonlijke; maar juist *omgekeerd:* we klimmen op uit de individueele tot de collectieve onthouding. Wij brengen kennis van het alcoholisme; wij leggen de zaak van het alcoholisme van onzen tijd voor *een ieders geweten* en dringen dan aan om de roeping te vervullen, die *onze tijd* ons in dit opzicht oplegt, *voor God, onzen naaste en onze natie.* Wij brengen het niet als een algemeen *gebod*, eene *nieuwe wet*, maar als, naar onze overtuiging, eene algemeene *roeping* voor ons Christenvolk, die rust op de roeping van den Christen als individu, en als zoodanig een deel van ons Nederlandsche volk!

Ten derde, zoo men ons vraagt naar een voorbeeld van *algemeene* onthouding, wijzen we steeds op *Handelingen 15. Kramer* glijdt er gemakkelijk over heen met de bewering, dat daar *andere motieven* golden. De stelling van onze bestrijders is, dat de H. S. nergens algemeene, maar wel individueele onthouding leert. En daar staat nu het besluit van het Apostelconvent: „Want het heeft den Heiligen Geest en ons goed gedacht, ulieden geen meerderen last op te leggen, dan deze noodzakelijke dingen: namelijk, dat gij u onthoudt van hetgeen den afgoden geofferd is, en van bloed, en van het verstikte enz. (vs. 28, 29). Vergelijk nu dit besluit met 1 Cor. 8, en ge ziet dat in Hand. 15 eene algemeene onthouding wordt aanbevolen in hetzelfde geval als daar vóór het individu. Was het zonde afgoden-vleesch te eten? Neen. Was ook dit vleesch een goede gave Gods? Zeer zeker. En toch wordt aanbevolen het niet te gebruiken. Waarom niet? Het wordt in het besluit zelve niet

gezegd. Maar CALVIJN is toch zeker niet ver van de waarheid, als hij zegt, dat de Apostelen hier „een „middel aanwenden dat geschikt was om den vrede „onder de broeders en de eenheid te bevorderen”. „Indien toch iets anders, zullen we dit zeer zeker „naar Gods Woord belijden, dat in middelmatige „dingen onder ons de liefde moet heerschen; dat is, „dat van die dingen, die op zich zelf vrij zijn, het „uitwendig gebruik naar den regel der liefde gericht moet worden.” De liefde was dus het motief; de liefde, welke de vervulling van Gods Wet is. Deze liefde boog toen den regel van het geoorloofde van het gebruik van afgodenvleesch zóó, dat de Apostelen aanbevolen niet aan een individu maar aan alle broeders uit de heidenen, die Antiochië, Syrië en Celicië waren het *niet* te gebruiken. En evenzeer drijft thans de liefde tot het welzijn van den naaste, van Gods Kerk van ons volk om den regel van het geoorloofde van gegiste alcoholische dranken zoo te wijzigen om te raden ter wille van zoo kostbare belangen in den tegenwoordigen tijd deze „middelmatige” dingen, deze genotmiddelen niet te gebruiken!

Maar de schrijver heeft in zake onze houding jegens het alcoholisme slechts één regel, den regel der koude zelfgenoegzaamheid, dat we zonder te vragen naar de gevolgen voor een ander, voor onzen kring, voor ons familie- en volksleven, voor den zwakke en voor ons sociaal milieu, alleen hiermede te rekenen hebben of het voor ons geoorloofd en voor ons zelf schadelijk of onschadelijk is.

Ons wordt op bl. 6 tegengevoerd, dat 1e ’t prin- „cipe van geheel-onthouding niet is voortgekomen uit „het Calvinisme, zooals de historie afdoende bewijst; „2e dat ook de eisch van geheel-onthouding niet is „voortgesproten uit de herleving van de studie dier

„beginselen." KRAMER gevoelt zelf hoe zwak deze argumentatie is, want hij erkent: „Op zich zelf bewijst dit nog niets, doch het geeft te denken." Ja, zulk eene opmerking, die ook weder niet nieuw is, getuige het gevleugeld woord: Een Calvinist is niet bij de chocolade-ketel groot gebracht, — zulk eene opmerking geeft te denken. En wel dit te denken, dat men het Calvinisme met woorden prijst, zooals Kr. telkens doet, maar het doemt tot een stelsel, dat zich niet voegt naar de behoeften van een anderen tijd, en de andere omstandigheden, dan in welke het is opgekomen. Een goed Calvinist moet volgens deze leer een alcoholgebruiker zijn — hij is het verplicht aan de historie en de beginselen van het Calvinisme. „Het geeft te denken," zegt de schr., en bedenkelijk schudt menigeen het hoofd over Calvinisten, die geheel-onthouders zijn. „Het geeft te denken," zoo zeg ik op mijne beurt, dat niet alleen Kr. van het Calvinisme, maar ook de Roomschen van het Katholicisme zeggen, dat het niet het aanzijn gegeven heeft aan de geheel-onthouding. Een Roomsche kapelaan deelde mij dezen winter mede, dat algemeen onder zijne geloofsgenooten de gedachte heerscht, dat onthouding in strijd is met het Katholicisme. Goed Katholiek is te drinken, maar een slecht Katholiek is hij, die onthouding predikt. Even geestig als waar is het woord van Mr. DE SAVORNIN LOHMAN, 26 April 1904 in de Tweede Kamer gesproken: „Ik „heb de meeste sympathie voor de totaal-onthouders „en het wordt steeds meer mijn overtuiging, dat men „aan het gebruik van alcohol, in welken vorm en in „welke hoeveelheid ook, nog steeds meer waarde toekent „dan het verdient.

„Ik weet, dat in onze kringen meermalen gezegd „is, dat onze Calvinistische voorvaderen veel hielden „van een flink glas wijn; ik geloof wel dat dit waar „is, en dat er op dat punt een goede eenstemmigheid

„bestond tusschen de contra-Remonstranten en de „Remonstranten en zelfs tusschen die groepen en de „Katholieken. Maar ik geloof ook, dat wanneer onze „voorvaderen hadden kunnen maken de studie van „deze zaak, die ons tegenwoordig geslacht daarvan „heett gemaakt, zij zouden hebben ingezien, dat de „vele glazen wijn, die zij dronken, niet hebben mede- „gewerkt tot verbetering van het menschelijk geslacht". LOHMAN had er bij kunnen voegen, dat op dit punt de voorvaderen van onze hedendaagsche Liberalen het roerend eens waren met onze Calvinisten van vroeger tijd, gelijk een v. RAALTE, een RINCK, een NOLTING, het treffend kunnen vinden met het in het oog van Kr. specifiek beginsel van het Calvinisme dat „matigheid" hooger in zedelijke beteekenis staat dan geheelonthouding! Een dubbele herinnering geven we hier aan onzen Vriend ten beste. De gedachte, jongelingen te vereenigen in jongelingsvereenigingen is niet voortgekomen uit het Calvinisme noch uit „de herleving van de studie dier beginselen." De Jongelingsvereeniging is een exotische, ja zelfs een Amerikaansche plant, vrucht van het Methodisme, in den beginne met wantrouwen door velen onder ons aangezien. Maar ziet — nauwelijks overgeplant in den Calvinistischen hof, gedijt ze voortreffelijk en is de Jongelingsvereeniging, nu levend uit de Gereformeerde beginselen tot een rijken zegen voor onze Nederlandsche Gereformeerde Jongelingschap. De afschaffing der slavernij, waarvoor de Calvinisten van vorige eeuwen niets gedaan hebben, ofschoon mannen als Voetius haar eischten, (ik kom daarop later terug), is het eerst gepropageerd door Kwakers, Methodisten en Baptisten in Amerika — en geen Calvinist zal daarom zeggen, dat dit verkeerd is, maar integendeel van harte voor deze afschaffing zijn. Zulke verschijnselen geven ook iets te denken! Het Calvinisme heeft verborgen, begin-

selen in zich die nader ontwikkeld *moeten* worden, en metterdaad ook worden.
De stoot daartoe kan van buiten komen. Maar nauwelijks komt zulk eene beweging in aanraking met het Calvinisme, of dit grijpt haar aan, en brengt haar over op een anderen spil. Geheel-onthouding is op zichzelve noch Calvinistisch noch Roomsch noch Liberaal noch Socialistisch noch Anarchistisch. Evenmin als het gebruiken van alcoholische dranken dit is. Maar waar door alle beschaafde volkeren een machtige stroom gaat, een streven om het juk van het alcoholisme af te werpen, door het gebruik van den alcohol als genotmiddel na te laten, daar wordt een Socialist gedrongen het te doen door zijne socialistische principe's, de Anarchist door zijn anarchisme, de Roomsche door zijn Katholicisme en de Calvinist, die kennis van het alcohol-kwaad verkrijgt en zijne roeping zich bewust wordt, door zijn Calvinisme. Dat *dringt hem* de hoofdsom van de Wet Gods, den Heere zijnen God lief te hebben met geheel zijn hart, met geheel zijn verstand, alle krachten, *en den naaste als zichzelven* toe te passen op den nood van onze eeuw en van onzen tijd.

Het wordt wel voor onze lezers, en degenen, die de lectuur, welke van onze Vereeniging uitgaat volgen, vervelend, telkens de verdediging te moeten lezen tegen dezelfde bezwaren tegen onzen arbeid ingebracht. Maar ook Dr Kramer komt weer met hetzelfde, dat we telkens en telkens weder gehoord en telkenmale weder beantwoord hebben. Hij komt weder met de Christelijke vrijheid! Hij doet het op deze wijze: „dan komt het me toch „vreemd voor en denk ik na over het eigenaardige en „bijzondere van zulk een vrijheid! Een gave te krijgen „tot gebruik en de Christelijke eisch uit godsdienstige „en zedelijke beginselen ze *niet* te gebruiken!! Dat be-

„grijp ik niet! Dat is een contradictio! Dan van twee één: „gave is verkeerd, óf de eisch is ongewettigd." Of dit óf de nu ook „dood nuchter" is en behoort tot de „rake zetten", waarin JAN VAN HOLLAND een stil genot heeft gehad, weet ik niet. Maar zeker is het, dat het geen „wetenschappelijke" zet van mijn geleerden vriend is. Het is, alsof hij nimmer gelezen heeft, hoe de Christelijke vrijheid beperkt wordt in Gods Woord. 1 Cor. 10 : 23, 24 geeft het duidelijk te kennen. „Alle dingen zijn mij geoorloofd, maar alle dingen „zijn niet oorbaar; alle dingen zijn mij geoorloofd, „maar alle dingen stichten niet. Niemand zoeke dat „zijnszelfs is, maar een iegelijk zoeke dat des anderen „is." GODET, in zijn Commentaar op dezen brief, zegt: „Het woord *alle dingen* geldt van de uiterlijke „handelingen, die op zich zelve onverschillig zijn als „bijv. van het gebruik maken van deze of gene spijze." En bij vs 24 merkt hij op: „In dit vers is de gedachte „van het oikodomein, *stichten*, overheerschend. Het „bijw. monon behoeft niet noodzakelijkerwijze stil- „zwijgend verondersteld te worden: „dat een iegelijk „niet *alleen* zoeke . . . ." We hebben hier met een „volstrekte uitsluiting te doen, omdat alle zoeken van „eigenbelang, dat uit het Egoïsme voortvloeit daaronder „begrepen is: „Dat niemand zijn genot of eigen gemak „zoeke; maar dat hij in zijn wijze van doen immer „rekening houde met anderer belang." En CALVIJN teekent aan: „Ga de woorden van Paulus na en gij „zult erkennen dat de vrijheid desniettemin onverkort „blijft, terwijl gij u voegt naar de naasten, maar alleen „het gebruik wordt beperkt: want hij erkent dat het „geoorloofd is, maar hij verbiedt het te gebruiken „indien het niet sticht". KRAMER roept echter uit: ik denk na over het eigenaardige en bijzondere van zulk een vrijheid! Van de Christelijke vrijheid begrijpt hij dan ook waarlijk niet veel, indien hij haar onbeperkt

laat, en niet gebonden aan den eisch, dat het gebruik van die vrijheid tot Gods eere zij en niet den naaste schadelijk. En nu is het onze overtuiging, dat het gebruik van gegiste dranken, goede gaven, *in onzen tijd* niet sticht, schadelijk is voor het algemeen welzijn en men met het oog op den naaste vrijwillig thans zijne vrijheid beperken moet! KRAMER laat het gewichtigste, het beslissende in ons standpunt weg, namelijk dat de *tegenwoordige tijdsomstandigheden, het thans heerschend alcoholisme*, ons dringen geen gebruik te maken van hetgeen de H. S. toelaat in het algemeen, zij het ook met groote beperkingen. De gave is goed, maar het gebruik der gave is voor talloos velen verderfelijk, en is in onzen tijd geklommen tot een zonde van onze eeuw. Heeft KRAMER dan recht dit alternatief te stellen „óf de gave is verkeerd, óf de eisch is ongewettigd?" De gave is op zichzelf niet verkeerd, maar door de zonde der menschen, inzonderheid van ons huidig geslacht is ze tot een *vloek* geworden, waar ze bovendien nog leidt tot en steunt het *drankkwaad* in al zijn vormen en uitingen. Ik hoor mijn vriend reeds tegen Paulus spreken óf het huwelijk is een goede, heilige instelling óf het is ongewettigd te raden toch niet ten huwelijk te gaan. Het huwelijk is eerbaar onder allen en toch: Ik houde dan dit goed te zijn, om *den aanstaanden nood*, dat het, zeg ik, den mensch goed is alzoo te zijn (1 Cor. 7 : 26). En dat geldt nog wel het huwelijk, instelling Gods tot voortplanting van het menschelijk geslacht, terwijl alcoholische drank slechts een *genot*middel is, waarvan onthouding het menschelijk geslacht niet zal te niet maken, maar integendeel de gansche menschelijke samenleving zal ten goede komen.

Evenmin is nieuw, wat KRAMER te berde brengt over den strijd, die er z. i. is tusschen het beginsel van ge-

heel-onthouding en het beginsel van matigheid. Het laatste zou alleen in de H. Schrift geleerd worden. Het eerste er mede in strijd zijn. Dit tracht KRAMER te betoogen door critiek te oefenen op Diermanse's exegese van onderscheidene plaatsen in de Heilige Schrift.

Allereerst komt Kr. op tegen de conclusie uit de zesde bede van het gebed des Heeren door DIERMANSE getrokken, dat „men niet alleen mijde wat op zichzelve „reeds zonde is, maar ook dat op zich zelf niet zondige, „waarmede wij zoo lichtelijk tot de zonde komen." Ik begrijp niet welk bezwaar tegen deze conclusie kan ingebracht worden. Steeds wordt in de Catechismus-prediking bijna door ieder prediker de gemeente Gods er op gewezen, dat wie deze bede in oprechtheid bidt ook zichzelf of een ander (let op het meervoud ons) niet in verzoeking brengen moet. Nu is het ongetwijfeld waar, dat *talloos velen* door het eerste glas te drinken of te schenken in verzoeking tot misbruik komen of brengen. Als dan door DIERMANSE wordt gezegd: hieruit *kan* voortvloeien een algemeene onthouding van eenige zaak of genieting, is toch dit niet te sterk gesproken. Te zeggen, gelijk Kr. doet bij de verklaring van den catechismus, „hier is geen sprake van mijden maar van strijden," gaat niet aan. Tot het strijden is menigmaal het mijden een *eerste voorwaarde*, juist omdat we ons bewust zijn, dat én wij én onze naasten „van ons zelven zoo zwak zijn, dat wij niet een oogen-„blik kunnen bestaan." Tot den geestelijken strijd behoort juist zeer dikwijls het „mijden" van hetgeen de eerste aanleiding wezen kan tot overwinning van het vleesch en de wereld. Hoe menigeen is juist door de hand van vriend en maag in de verzoeking der bedwelming gebracht — en het ware te wenschen, dat dit door menig Christen meer bedacht werd in gezellig verkeer en in het vriendschapsleven.

Tegen D's slotsom uit 1 Thess. 5 : 22, en Rom. 14 : 22 wordt ingebracht. „Hierbij wil ik opmerken, „dat over het geoorloofd zijn van het gebruik van „gegiste dranken geen *twijfel* behoeft te bestaan." Hier laat KRAMER weder geheel weg wat van het grootste belang is; namelijk dat er bij velen twijfel bestaat om *de tegenwoordige tijdsomstandigheden, het thans heerschend alcoholisme in onze moderne maatschappij.*

Het toppunt van oppervlakkige uitlegging is wel Kr.'s verklaring van *Judas vs. 23.* „En haat ook den rok, die van het vleesch bevlekt is". Al wat hij er van zegt is: „waardoor niet anders kan bedoeld worden „dan dit, dat zelfs een lichte aanraking van het „onreine ook onrein maakt. Het is duidelijk, dat onder „het onreine de gegiste dranken niet te rekenen zijn, „en aldus mag volgens de gezonde leer hieruit niet „een bewijs getrokken worden, voor het schriftuurlijke „der algemeene onthouding." Ik zal om meerder „exegetisch apparaat" niet te gebruiken slechts aanhalen wat in de Kommentaar van MEIJER, door ieder Theoloog gebruikt, door Dr. ERNST KÜHL ter verklaring van deze plaats gezegd wordt: „CHITON ist „das Unterkleid, das aüf den blossen Leibe getragen „wurde; und also wegen seiner unmittelbaren Berührung „des dureh Unzucht u. s. w. unreinen Fleisches selber „beschmutzt wird; vgl. Offenb. 3 : 4 — Dieses Kleid „dient dem Verf. als Symbol dessen, was auch nur mittelst „äusseren Zusammenhanges Theil an dem sittlichen „Verderben jener Menschen hat, Calvin: vult fideles „non tantum cavere a vitioruim contactu sed ne qua „ad eos contagio pertingat, quidquid affine est ac vici„num fugiendum admonet." d.i. „Chiton is het onderkleed, dat op het bloote lichaam gedragen wordt, en dus wegens zijn onmiddelijke aanraking met het door ontucht enz. onreine vleesch zelf bevlekt is; vgl. Openb.

3 : 4. Dit kleed dient den schrijver *tot zinnebeeld van hetgeen ook slechts door uiterlijken samenhang deel heeft aan het zedelijk verderf van die menschen.* Calvijn: hij wil dat de geloovigen niet slechts op hun hoede zijn tegen de aanraking met de zonden, maar hij vermaant, dat *men moet ontvlieden al wat daaraan verwant is of er aan grenst*, opdat niet eenige besmetting hen bereike."

Ik behoef aan deze verklaring niets toe te voegen. Men passe het slechts toe op de zonde van het alcoholisme, die het ons thans voor den eisch plaatst naar de bedoeling van dit Schriftwoord „al wat daaraan verwant is of er aan grenst te vlieden."

Beroep op Rom. 14 en Hand. 15 wordt door *Kramer* afgewezen met de bewering, dat hier onthouding ter wille van de *conscientie* der zwakkere broederen wordt aanbevolen, doch niet als strijdmiddel tegen het misbruik. Nu is dit een waarheid, die zeer zeker door ieder wordt toegestemd, een waarheid, gelijk men zegt, als een koe. Maar meent Kr. dan alles daarmede gezegd te hebben? Moeten we niet de vraag stellen, *wat dringen moest* tot onthouding ter wille van de zwakke conscientie der broederen? Welk doel men daarbij voor oogen had? Was het slechts een inschikkelijkheid jegens een gewetensbezwaar? Of ging het om de behoudenis, om het voorkomen van een val in zonde? Rom 14 :15b, *verderf* dien niet met uwe spijze vóór welken Christus gestorven is."

1 Cor. 8 : 11: „En zal de broeder die zwak is, door uwe kennis *verloren gaan* om welke Chrtstus gestorven is?"

Laat ik mij wat de beweegredenen tot onhouding door Paulus aanbevolen, weder beroepen mogen op de uitlegging van *Godet*. „Hij (nml. Paulus) zou zich „liever heel zijn leven van vleesch onthouden, dan ook „maar een enkele maal door deze spijs een *val* voor „een zijner broederen te zijn.

„*Holsten* vat de gedachte van dit hoofdstuk (1 Cor. 8) „heel goed samen, wanneer hij zegt: De sterken „hadden de oplossing van deze kwestie gezocht van „uit het gezichtspunt der kennis en hare rechten; „maar de Apostel vindt ze in de liefde en hare ver- „plichtingen." Kan het dan in de geheelonthouders gewraakt worden, dat zij de oplossing van de vraag, hoe wij te staan hebben tegen het alcoholisme van dezen tijd zoeken in den weg van Paulus en niet in dien van de Corinthiëers?

Ook moet weder dienst doen het argument, dat Paulus nooit aangeraden heeft om het misbruik het gebruik na te laten. „Zelfs niet voor hen die dronken ten Avondmaal gingen 1 Cor 11" (pag. 13). Zou het KRAMER ontgaan zijn, dat indien men in de dagen van Paulus den raad had gegeven tot algemeene onthouding van wijn, men de menschen daardoor dwong, in hoofdzaak *niet anders dan water* te drinken, gelijk Timotheus een hydropoter, een waterdrinker was, naar *Meijers* gevoelen, om „zijne zedelijke reinheid te bewaren, waartoe *wellicht* „de naar 3 : 3, 8 veelvoudig heerschende drinkzucht „(vgl. Plitt) aanleiding gaf?" In dien tijd nam de wijn een gansch andere plaats in het volksleven in dan thans, terwijl men geen andere, dagelijksche dranken ter beschikking had, die den wijn konden vervangen, gelijk in onzen tijd het geval is. Op het groote onderscheid, dat er is tusschen dien tijd en onze dagen gaat KRAMER niet in. Hij zegt: (bladz. 10) „Tegen bedenkingen als: toen kende men het misbruik van den alcoholische dranken niet zoo erg als wij thans, laat ik nog rusten". Mijn vriend heeft, zeker tot meerdere bevordering van zijn aanvallend optreden tegen ons, wijselijk dit punt *geheel* laten rusten. Uit het door hem zoo warm aanbevolen „Boek van den Alcohol" mag ik echter wel eene aanhaling doen. We lezen op bl. 208 en 209: „Het gebruik van alcohol-

„houdende dranken is al zeer oud; — in de alleroudste „litteratuur vindt men er menigvuldige bewijzen voor.

„Tusschen het alcoholgebruik van toen en nu is „echter een *zeer groot verschil* *); toen gebruikte men „niets dan gegiste dranken (wijn en bier), die veel „malen vooraf met water werden aangelengd, thans is „de gedistilleerde drank niet aangelengd, bijna de meest „gebruikte; — toen slechts een drinken van wijn en „bier bij enkele personen (de aanzienlijken) thans een „verzwelgen van allerlei alcoholhoudende dranken, en „niet het minst van gedistilleerd, door gansch het volk „op alle tijden en op elke plaats. Vroeger het alco- „holisme uitzondering, slechts het lot van den zwelgenden „leeglooper, nu het alcoholisme *de* ziekte bijna van „den modernen tijd, „meer slachtoffers makend dan „oorlog. pest en hongersnood te zamen" (Gladstone). „Waaraan dankt het alcoholisme die groote uitbreiding? „allereerst was het de uitvinding van de distilleerkunst. „waardoor het mogelijk werd, sterker alcoholhoudende „dranken dan wijn en bier te bereiden. — Werd oor- „spronkelijk dit distillaat (aqua vitae) in de apotheken „gehouden en als medicijn aangewend, weldra vond „het zijn weg naar buiten, naar het volk. Dit had „vooral plaats tijdens de oorlogen aan het einde der „zestiende en in de eerste helft der zeventiende eeuw. „De verwilderde beroepssoldaat der groote legers, „trekkend van het eene land naar het andere, bracht „den wonderdrank op alle plaatsen, in alle woningen. „De gewoonte van brandewijn te drinken begon zich „in te burgeren.

„Toch, hoewel onmatigheid geen uitzondering was „en de dronkenschap toenam, werd het nog geen „*volks*gewoonte en breide het alcoholisme zich nog „niet sterk genoeg uit. Dat bleef bewaard voor de

*) Wij cursiveeren.

„negentiende eeuw. Weer was het de demoraliseerende „oorlogstoestand, en nu uit Napoleon's dagen, die het „drankgebruik overal deed toenemen; opnieuw was het „leger de groote drager van het verderf.

„Toen daarna door verschillende verbeteringen het „distilleeren meer en meer volmaakt werd, de hoe- „veelheid opleverde alcohol per H. L. grondstof steeg, „de drank goedkooper werd, het aantal gelegenheden, „waar de alcohol verkrijgbaar was, sterk vermeerderde, „de verkeersmiddelen verbeterd werden en het verkeer „deden toenemen, toen nam het gebruik de reusachtige „afmetingen aan, waarin het in de laatste halve eeuw „de menschheid teistert.

„Was het eenmaal de gewoonte, slechts bij de „maaltijden te drinken, — spoedig dronk men bij „ge- „zellige gelegenheden", als deze zich aanboden, — of „men schiep ze. — Vooral in Nederland vestigde zich „de verderfelijke gewoonte van „bitteren" voor den „maaltijd, — een gewoonte, die weldra den drank tot „een levensbehoefte deed worden voor zijn gebruiker."

Met dit citaat meenen we te kunnen volstaan. Het doet klaar en helder zien, welk onderscheid er is tusschen het alcoholisme in PAULUS' dagen, en een exces, een uitspatting als in Corinthe, èn het alcoholisme in onzen tijd en de zonde van onze eeuw.

Slechts zij het ons vergund in dit verband te wijzen op hetgeen ik niet anders dan een wetenschappelijken flater van mijn vriend kan noemen. Misschien is ook deze flater een „rake zet,' tegen de drankbestrijding naar gereformeerde beginselen. Men weet welk bezwaar onzerzijds tegen het gebruik van sterken d. i. gedistilleerden drank is ingebracht. De „sterke drank" in de H. Schrift genoemd was niet anders dan meê of mede [1]).

[1]) De opmerking van Kr. „De Israeliet, die te arm was om zijn wijnoffer te brengen, mocht ook „sterke drank" ten offer brengen is geheel onjuist. Het drankoffer mocht alleen uit wijn

De tegenwoordige sterke drank is door distillatie kunstmatig sterk gemaakt door opzettelijke, te voren niet mogelijke, verhooging van het alcohol-gehalte. Hoort nu onzen bestijder: „Is het argument onweten-„schappelijk, uit een mond van een geheelonthouder „is 't al zeer opmerkelijk. De alcohol heeft in zijn „jeugd tenminsten nog de vrije natuur gezien; vele „limonades en schijn-wijnen slechts de wanden van „een chemisch laboratorium" (bl. 28). Alsof ons bezwaar gelegen was in kunstmatig bereiden en niet in het *kunstmatig verhoogen van het alcohol-gehalte,* terwijl tegen de veel zwakkere alcoholische dranken in de H. S. reeds zoovele gestrenge en ernstige waarschuwingen gevonden worden! Allerzonderlingst volgt dan ook op deze misvatting van ons argument: „Wat „mij wel plicht is, is hier vooral te waarschuwen „voor het veelvuldig gebruik, want door zijne *con-„centratie* heeft hij het leeuwenaandeel in de drankellende". Juist hetgeen wij ook beweren. Maar wij voegen er bij, dat deze concentratie in de dagen der H. S. *onbekend* was, thans opzettelijk geschiedt en een vloek is van eene uitvinding, wier toepassing in het bereiden van alcoholische dranken slechts de apotheek, zoo het noodig ware, had moeten ten goede komen.

Nu nog een enkel woord over hetgeen KRAMER uit de H. S. aanhaalt over de „matigheid.". Hij doet het voorkomen alsof het niet gebruiken van alcoholische dranken onschriftuurlijk is; maar het gebruiken, doch dan natuurlijk met „matigheid" naar Gods Woord is. Hij doet beroep op eenige Schriftuurplaatsen, waarbij het verstandig ware geweest, zoo hij den grondtekst had geraadpleegd. Rom 12 : 3 St. Vert.:

bestaan. Reeds het inzien van de kantteekening der St. Vert. had Kr. kunnen behoeden voor deze onjuistheid. Zie no. 1 van ons Correspondentie-Orgaan.

„maar dat hij wijs zij tot *matigheid*" zou dan niet aangevoerd zijn. In het Grieksch toch staat eis to sophronein d. i.: zich verstandig aanstellen of gedragen, bescheiden of gematigd (in zijn oordeelen) zonder hartstocht zijn. Hier staat het tegenover hyperphronein zijne gedachten al te hoog laten gaan. [1]) Evenmin zou geciteerd zijn 2 Tim. 1 : 7, ... maar der kracht, en der liefde en der *gematigdheid.* De vertaling in onzen Bijbel bewijst reeds dat van *matigheid in drinken* geen sprake is. Sophronismos is bezonnenheid of verstandigheid, als gevolg van de tucht over zichzelf geoefend, d. i. in zedelijken zin, *de zelfbeheersching, bezadigdheid.* [2]) Dat de grondtekst niet geraadpleegd is, blijkt evenzeer uit het aanhalen van Titus 2 : 2 dat de oude mannen *nuchter* zijn, (nephalios is nuchter, niet door wijn bedwelmd, ook wel bezonnen; wakker[3]), van Titus 2 : 5 waar staat sóphrón, verstandig, wijs, bedachtzaam; *ingetogen, zedig, eerbaar, kuisch,* en wel in de beteekenis der gecursiveerde woorden; van Titus 2 : 6, waar sophronein gebezigd wordt als in Rom 12 : 3 (zie boven.) Van alle plaatsen, door *Kramer* voor de matigheid als door de H. S. geleerd, blijven nu over Gal. 5 : 22; Titus 1 : 8, en 2 Petri 1 : 6.

Op deze plaatsen vinden we de Grieksche woorden gebruikt *engkrateia* en *engkrates.* Het komt komt af van kratos, macht, als het ware ho en kratei ón, van daar, die iets in zijn macht heeft, dus zichzelf bedwingende of beheerschende.[4]) De diepste beteekenis is dus *de zelfbeheersching.* Hoe weinig met dit woord de matigheid gesteld wordt tegenover het zich geheel van iets onthouden, kan mijn vriend zien in 1 Cor.

[1]) Zie Grieksch Nederlandsch Handwoordenboek op het Nieuwe Testament door DR. D. HARTING; (Tweede druk.)

[2]) Idem.

[3]) Idem.

[4]) Vgl. HARTING.

7 : 9: maar indien zij zich niet kunnen *onthouden* (ei de oek engkrateuontai) en 1 Cor. 9 : 25, pás de ho agonizomenos panta engkrateuetai (= en een iegelijk, die om prijs strijdt *onthoudt* zich in alles.) Op beide plaatsen wordt het Depon. Med. gebruikt *afgeleid* van engkrates, dat dan *matig* zou beteekenen in tegenstelling met zich geheel te onthouden! Waarlijk *Kramer*, die toch ook eene klassieke opleiding heeft gehad, had welgedaan het Grieksch na te zien. Dan zou hij niet op den klank der Hollandsche vertaling hebben geciteerd, en begrepen hebben, dat ook wie zich van het gebruik van alcoholische dranken onthoudt *engkrates* [1]) is, die zichzelf bedwingt of beheerscht. Voor een medicus, hoe wetenschappelijk ook, liggen op het gebied der uitlegging der Heilige Schrift voetangels en klemmen!

Tot slot van dit gedeelte van ons antwoord aan Dr Kramer komen we nu terug op hetgeen in betrekking tot de afschaffing van de slavernij geleerd wordt door de H. Schrift en het Calvinisme. In *de H. S. niet één woord*, waarin het ongeoorloofd verklaard wordt, slaven te hebben, te houden en te verkoopen. Noch in het Oude noch in het Nieuwe Testament. En desniettegenstaande heeft Kuyper in zijne Stône lezingen terecht beweerd, dat het uit het Calvinisme voortvloeit de slavernij te veroordeelen. En eigenaardig is het hoe Voetius in zijn Catechismusverklaring betoogt, dat het ongeoorloofd is slaven te houden. Uit het geheele stuk, dat hierover handelt *(Voetius' Gatechisatie over den Heidelbergschen Catechismus, ed. Kuyper* 2e deel, bl. 990—994) halen we als een proeve het volgende aan:

V. Wat oordeelt ghy van de dienstbaerheyt, gebruickelyk in Oost- en West-Indien?

---

[1]) Staten-Vertaling matig.

A. „Sy zijn of van de onse gebracht tot slavernye „ende dienstbaerheyt, ofte van de onse gekocht, ende „alsoo door koopinge de onse geworden; ende dat, „of datse haer zelven verkocht hebben, of datse van „anderen verkocht zijn. Zoo yemant van wegen armoede „of andersins hemselven presenteert, soo behoorde „nochthans die koopinge niet te geschieden van wege „de *christelicke billickheyt* [1]), dewelcke dat niet lijden „en kan. Doch het gebeurt seer selden, dat yemant „hemselven verkoopt, maer bij na altijt van anderen „verkocht wordt, ende dat van de Barbaren of anderen „vijanden, die haer tot dienstbaerheijt gebracht hebben. „Hoe dat het geschiet is, het is een rouwen ende on- „billicken handel. De oorloge, daer door sij tot slavernije „gedwongen sijn kan onwettelick sijn. Laet hem wettelick „sijn, soo kan evenwel of dese of gene onwettelick „gewonnen zijn. Soo dat het den Christenen niet en „betaemt haer in desen rouwen onsekeren verwarden, „periculeusen, ende onbillicken handel te steken, en „de daer door yemant zijn quaet vermeerderen, ende „executeur te zijn van yemants quellinge en ellende. „Maar wil yemant uyt dat quaet wat goets voortbrengen, „dat hy dezelve koope om te verlossen en bevryden „van soo groote dienstbaerheyt der wreede tyrannen, „ende haer, soo 't mogelijk is in de Chisteliek Religie te doen onderwysen." Hier en in het gansche stuk over de slaverny voert VOETIUS als eenig argument aan: „de Christelicke billickheyt." Wat zou hij ook anders kunnen doen? Geen wonder, dat de Calvinistische kooplieden destijds zich weinig stoorden aan dit argument, waarvan om met KRAMER te spreken „het uitgangspunt niet (was) de Schrift, doch het gemoed (bl. 15). Het zou hun waarlijk zeer licht gevallen zijn met den Bijbel in de hand den eisch der

[1]) Cursiveering van ons.

„Christelicke billickheyt" te bestrijden. En toch twijfelt thans geen Calvinist meer, of juist *Voetius* heeft de bedoeling en de gedachte van het Evangelie recht wedergegeven.

Dit geeft hope, dat er een tijd komen zal, misschien komende is, dat men niet meer met KRAMER zal achten, dat Calvinisme en Geheel-onthouding elkander uitsluiten. Maar integendeel, dat men van oordeel en van gevoelen zal zijn, door de kennis van de rechte toepassing der voor onzen tijd Christelijke „billickheijt" en liefde, dat Calvinisme dringen kan en moet tot geheel-onthouding!

Daartoe zal kunnen medewerken de kritiek, die we een volgend maal hopen te oefenen op de zwakke houding tegenover het hedendaagsche Alcoholisme door vele Calvinisten aangenomen en door Kramer verdedigd.

W. H. GISPEN JR.

Baarn, 6 Juni 1904.

Uit de Rede van Z.Ex. Dr A. Kuyper, Minister van Binnenlandsche Zaken, uitgesproken bij de behandeling der Drankwet.

Nu kan een lichaam zeer gezond zijn en toch door een wond tijdelijk in een gedeelte vergif opnemen, dat eenige dagen locaal werkt; maar, wanneer de werking niet gestuit wordt, ontstaat de neiging bij elk vergif, om zich van een plek, waar het een oogenblik zich gevestigd heeft, te verspreiden in de andere gedeelten van het orgaan en zoo ten slotte in den vorm van epidemie het geheele lichaam ten val brengen.

Dat is juist wat men hier heeft. Wanneer een geheel volksorganisme in zich draagt een zekere groep organische deelen, welke op die hoogst ernstige wijze geïnfecteerd is, dan is dit een etterbuil in het geheel van het volksorganisme, waaruit, wanneer de doorwerking niet gestuit wordt, noodzakelijkerwijze een fatale vergiftiging voor ons volk moet voortvloeien, — iets, daarom des te sterker, omdat, gelijk ik straks kortelijk zal aantoonen, de sterke drank, evenals het gif in het menschelijk lichaam, de onweerstandelijke neiging heeft om zich in de geslachten voort te planten, zoowel physisch als psychisch.

Nu is het goed, dat men, waar zulk een gevaar dreigt, zich zacht spiegelt, door zich te spiegelen aan een ander en nu meen ik toch even te moeten wijzen op een volk, waar het kwaad op de zelfde wijze als ik zooeven beschreven heb, ongehinderd voortwoekerend, langzamerhand zóóver is gekomen, dat het volksbestaan niet alleen gedeeltelijk, maar geheel vergiftigd is.

Ik bedoel — ik behoef er nauwelijks op te wijzen — Normandië. Brunon, Legrain en Romme hebben drie stukken over den tegenwoordigen staat van het alcoholisme in Normandië geschreven en toestanden aan het licht gebracht, die metterdaad een bangen en meest benauwenden indruk geven van de gevaren, waaraan men bij eenmaal ingeslopen volksvergiftiging blootstaat.

In Normandië is de toestand van dien aard, dat men daar op een school aan kinderen beneden de 12 jaar vragende, en daarnaar een enquête instellende, hoeveel van die kinderen dagelijks brandewijn of cognac gebruiken, gevonden heeft, dat

van de 63 kinderen 24 verklaarden elken morgen bij het ontbijt reeds brandewijn te gebruiken. Dat gaat daar in den vorm van wat men noemt *bistouille* en *champoreau*. Een bistouille is een kop koffie vermengd met 2 glazen brandewijn; is het een champoreau, dan gaat er 1 glas brandewijn in. Dat wordt 's morgens door elk kind gebruikt. Voorts bestaat de gewoonte het brood voor vader, moeder en kinderen te doopen in een kom cognac, midden op tafel geplaatst. Op een école de filles, waar iets oudere kinderen gingen, werd bevonden, dat 75 meisjes alle dagen cognac of brandenwijn gebruikten. Door de gewone arbeiders wordt in den regel voor een diner betaald — want ze eten daar meest niet in huis, dat is ook al geheel en al weg, maar in een soort van gaarkeuken —. 25 centimes, maar bij elk eten van dien prijs wordt een bistouille genoten van 50 centimes. Van lieverlede is het zoo erg geworden, dat in Basse-Normandië het gebruik thans is 75 L. per hoofd.

Het ergst is het te Flers en te Falaise, waar men menschen vindt, die voor het ontbijt 4 bistouilles gebruiken, tusschen ontbijt en eten 18 vermouth's, bij het eten 2 flesschen wijn, na het eten 5 à 8 verres de fil en 's avonds 5 of 6 bock's

Die toestand is geen exeptie daar, maar regel, zoodat men in de industrie bijna geen jonge meisjes vindt, die niet, vóór ze te 12 uur gaan eten, 7 à 8 borrels op hebben.

Welnu, welke pogingen er ook aangewend zijn door vrienden van dat eens zoo hoog staand Normandisch prachtige ras van menschen, die psychisch en physisch zoo krachtig waren, niets heeft gebaad. De kanker vreet voort en voort; het kwaad is niet te stuiten, eenvoudig omdat het is een ziekte, die als een vergif werkt en zoowel het physische bederft als het ethische, de wilskracht van het volk ondermijnt. De toestand is dan ook van dien aard, dat degenen, die er geweest zijn, constateeren, hoe van geslacht op geslacht het kwaad voortwoekert.

Legrain heeft een onderzoek ingesteld over 3 generaties en bij een onderzoek van een totaal van 508 individuen, heeft hij in 98 families volkomen zekere observaties verkregen, en die hebben geleid tot de uitkomst, dat van 215 gevallen 168 maal hereditair belast zijn met drankzucht aanwezig was, dat in de tweede generatie bij 299 individuen het bijna niet meer mogelijk was een psychisch en physisch gezonden mensch te vinden en dat de hérédo-alcooliques in de derde generatie in dien toestand verkeerden, dat men moest verklaren: „Tous sont arriérés, faibles d'esprit, imbéciles, idiots." En Fochier, die daar in het leven den indruk van die bittere toestanden gekregen heeft,

heeft dan ook verklaard: „L'alcoolisme est un fléau moderne, la tare la plus affreuse de notre civilisation, répandu à flots dans la population française, il s'infiltre insensiblement dans les organismes, les ronge et les détruit; l'hérédité transmet de terribles lésions nerveuses, sans compter les prédispositions à l'alcoolisme même; c'est ainsi que le fléau s'alimente, désagrégeant le corps social, semant sur son passage la ruine, le crime, la folie, l'immoralité." *)

En wanneer men nu bemerkt, hoe in andere landen ook ongestuit zulk een epidemie heeft kunnen voortwoekeren en zulke toestanden allengs ontstaan zijn, dan heeft het Kabinet geacht, op grond van wat ik zooeven becijferd heb, dat ook in ons land schuilen moeten, hier en daar en in verschillende plaatsen, zoodanige groepen, die moeten beschouwd worden als volkomen verkankerd door het vergif. Men moet niet vergeten, dat in ons land op het oogenblik reeds zijn een 270 tal gemeenten, waar geen enkele vergunning boven het maximum bestaat, en dat er zijn 138 gemeenten, waar het aantal gelegenheden reeds beneden het maximum gedaald is. En wanneer men dan ziet, hoe het verschil is in het gebruik van drank in verschillende provinciën — Groningen heel hoog staande op 17, Limburg laag staande, door de bier-consumtie, zoodat in Maastricht het getal 2,53 is, Zeeland met 5,52, Noordholland daarentegen 15 beloopende, en zoo is het ook, wat de enkele plaatsen betreft — en wanneer blijkt, dat de industriesteden, Hengelo, Almelo en Oldenzaal, van 15 tot 21 opleveren, en dat evenzoo in enkele groote steden hetzelfde kwaad van concentratie zich vertoont, dan is het aan geen twijfel onderhevig of er moet ook in ons land reeds in niet zoo kleine afmeting een zeer ernstige bron of haard van vergiftiging bestaan.

Ik leid het ook daaruit af, dat de drinkgewoonten in ons land in de groote en breede massa der bevolking ziendeoogen zijn ingekrompen. En wanneer men nu dat ziet, dat enorm afnemen van het gebruik van drank in een kring van ons land, dan is het aan geen quaestie onderhevig of die 8 of 11 liter jenever worden verbruikt vijf millioen maal in een zóó

*) Het alcoholisme is een geesel van den nieuwen tijd, de afschuwelijkste rotte plek in onze beschaving, als een stortvloed uitgegoten over het Fransche volk; het dringt onmerkbaar door in zijne organen, het knaagt er aan en vernielt ze; de erfelijkheid draagt de schrikkelijkste stoornissen van het zenuwleven over, afgezien nog van de voorbeschiktheid voor het alcoholisme zelf; op deze wijze nu neemt deze geesel steeds in hevigheid toe, het maatschappelijk lichaam uiteenrukkende, en op zijnen weg verderf, misdaad krankzinnigheid en onzedelijkheid zaaiende.

kleinen kring, dat men ook in dien kring met een zeer ernstige vergiftiging moet te doen hebben.

Nu is, gelijk men weet, het niets te sterk, wat ik zooeven voorlas van Fochier, dat deze fléau metterdaad is de vruchtbare bron van de misdaad en ellende. Ik zal de heeren niet vermoeien met veel statistieken, maar ik wil hierop wijzen, dat de criminaliteits-statistiek ons geleerd heeft, dat moord, doodslag, poging tot doodslag, straatroof, ontucht en dergelijke vergrijpen, met een klein verschil in de schaal, toch bijna in alle landen voor 50 à 60 pct. voorkomen onder de lijders aan alcoholisme. Men weet, hoe overal is gebleken, dat het getal zelfmoorden en het getal krankzinnigen voor een goed deel uit het alcoholisme verklaard worden, reden, waarom de psychiaters bijna zonder uitzondering — de mannen dus, die belast zijn met onderzoeken naar het meer psychische leven in verband met zenuwleven van den mensch — tot de overtuiging zijn gekomen, dat wij daarin te doen hebben met de bevordering van een neurasthenie in een breeden, alzijdigen zin, waarom van hun zijde de meest stellige protesten uitgaan tegen het hand over hand zich uitbreiden van deze vergiftiging

Op zich zelf zou dit alles niet zoo verschrikkelijk zijn en als men zegt, dat de mortaliteit er door wordt verhoogd, dan zou ook dat niet zoo zwaar tellen. Men zou kunnen zeggen: als die menschen sneller sterven, is dat uit het oogpunt van de bevolking winste. Ik zeg dat niet uit het oogpunt van die menschen maar uit het oogpunt van de geheele bevolking; wanneer men te doen heeft met een deugniet, dan is het goed, dat die vroeg wegsterft en als een man die vergiftigd is, lang leeft, heeft hij des te langer gelegenheid zijn vergiftiging voort te zetten. Maar ik wil hierop wijzen — dat is de zaak, waarop het aankomt, — dat de erfelijke belasting door drankzucht psychisch en de erfelijke belasting physisch met allerlei kwalen en ziekten door deze drankzonde zoo ontzaglijk sterk onder het volk voortgaan. De heeren kennen het bekende geval, dat indertijd door professor Pellman te Bonn is onderzocht, het geval van Ada Yurke. Hij heeft zich de moeite gegeven een drankfamilie in drie generaties na te gaan en hij koos daarvoor de familie van Ada Yurke, omdat dat een zeer talrijke familie was; in ruim 60 jaren was haar nageslacht gekomen op een aantal van 843 personen. Hij heeft zich alle mogelijke moeite gegeven om de ongelukkige nakomelingen van die vrouw op het spoor te komen en hij heeft er 709 gevonden. Nu heeft hij geconstateerd, dat bij die 709 personen, van die alcoholiste afkomstig, waren 106

buiten echt geboren, 142 bedelaars, 164 verpleegden in een bedelaarsgesticht, 81 prostituée's, 76 misdadigers, waarvan 7 moordenaars. In de tweede plaats heeft hij nagegaan, hoeveel deze ééne familie aan het Rijk gekost heeft. Hij heeft gevonden, dat die familie alleen aan het Rijk gekost heeft vijf millioen mark. Dat is een som, die hoog schijnt, maar hij is gemakkelijk na te rekenen. Als men een familie heeft van 700 personen, die men elk over 45 of 50 jaren kan rekenen en men vraagt dan, wat men voor de verpleging in een krankzinnigengesticht of gevangenis heeft te betalen, dan merkt men, dat die som, welke oppervlakkig hoog schijnt, niet hoog is en overeenkomt, met wat men betaalt voor verpleging in krankzinnigengesticht of gevangenis.

Mijnheer de Voorzitter! Door professor Ziehen, die ons verlaten heeft, is ten opzichte van de neurasthenie, door Legrain is ten aanzien van de tuberculose, door Wolff is ten opzichte van den kanker en onlangs is in zijn zeer belangrijk werk door Neumann een onderzoek ingesteld ten aanzien van de syphilis. Door al deze onderzoekers is medisch nauwkeurig aangetoond, hoe al deze ziekten metterdaad zich met behulp van den drank bij alcoholisten op veel ernstiger wijze voortplanten dan bij niet-alcoholisten.

En wat betreft het belast zijn met de drankzucht, leeren de opgaven uit andere landen, dat juist uit de kringen der belasten in het tweede of derde geslacht niet alleen weer alcoholisten voortkomen, maar nog erger alcoholisten. En waar wij dezelfde vergiftiging, die Normandië te gronde richt, — zóó te gronde richt, dat de bevolking niet alleen steeds afneemt, maar dat zefs op de prachtige schierlandjes, waarin het Noorden van Normandië uitloopt, geheel verlaten dorpen zijn, waar voor nog niet lang menschen woonden en de kerkklok werd geluid, maar waar nu de huizen verlaten zijn en de kerk gesloten is, omdat er geen menschen meer wonen, en dorpen, waar het zóó erg is geworden, dat een patroon, die ongeveer 200 man in dienst had, verklaarde, dat daarbij geen 5 waren die hij met een boodschap naar een fatsoenlijk mensch kon zenden — waar wij de kiem van dezelfde vergiftiging in ons land moeten constateeren, daar ontstaat de vraag, of wij voor ons land niet bedacht moeten zijn op maatregelen om uit zelfverweer dat kwaad te stuiten. Zegt men, dat dit Fransche, buitenlandsche gegevens zijn en geen declaraties van mannen van kunde uit ons land, dan wijs ik er op, dat Prof. Winkler, op het gebied der spychiatrie bekend als een man van hooge kunde en ernstige over-

tuiging, verklaard heeft: „de degeneratie is zóó uitgebreid, dat haar kennis een actueel belang mag genoemd worden. Ja, haar uitgebreidheid is, helaas, onzaglijk en neemt hand over hand op onrustbarende, maar niet onverklaarbare wijze toe. Wij staan op de schouders van voorgeslachten, die ons met de beschaving ook doodende vergiften brachten. Alcohol, opium en wellicht nog andere vergiften droegen het hunne bij tot vergiftiging der kiemen en bevorderden de ontaarding van het nageslacht."

Mijnheer de Voorzitter! Is zóó het kwaad en van zóó ernstig karakter het gevaar, waartegen wij te strijden hebben, dan ontstaat in de tweede plaats de vraag: hoe kan tegen dat kwaad en tegen dat gevaar, ter zelfverdediging van het volksleven en ter bescherming van degenen, die zich zelf niet tegen dat kwaad beschermen kunnen, worden te werk gegaan?

Wanneer men nu de meening koesterde, dat dit Kabinet, omdat het met een wettelijken maatregel gekomen is, voornamelijk in wettelijke maatregelen het verweer en behoud zou zien, dan vergist men zich ten eenenmale. Maar waar men als Regeering moet handelen, doet men, wat der Regeering is. Dan neemt men niet de taak van de maatschappij over, maar wanneer men merkt, dat de maatschappij haar plicht doet, poogt men ook als Regeering in plichtsbetrachting niet te kort te schieten.

Nu spreekt het vanzelf, dat de Regeering als zoodanig in hoofdzaak wel moet komen met wettelijke maatregelen. De Regeering, dat doende, is niettemin volkomen overtuigd, dat die maatregelen op zich zelf geheel ontoereikend zijn, om die etterbuil open te snijden en het vergif dat er in zit, weg te nemen. Zelfs moet ik zeggen, dat ik niet geloof, dat ook de actie in de maatschappij in staat zal zijn om het kwaad weg te nemen en dat men waarschijnlijk wel zal moeten komen tot maatregelen, zooals in het nieuwe strafwetboek van Noorwegen voorkomen, en de individuen, die als de hoofdvoerders van die bron van kwaad kunnen beschouwd worden, op andere wijze voor de maatschappij onschadelijk maken. Ik laat mij er op dit oogenblik niet verder over uit. Maar wanneer men meent, dat men, zonder op de wet te steunen, alleen op de actie in de maatschappij vertrouwende, dit kwaad zal wegkrijgen, dan moet ik, met het oog op hetgeen ik in Amerika gezien heb, het tegendeel getuigen. Zeer zeker, de reactie in de maatschappij tegen het drankgebruik kan bewerken, dat de epidemie in die hoogere kringen, waar dusver nog zekere matigheid betracht wordt, niet doordringt, en wanneer men in Amerika komt, bemerkt men, dat inderdaad dat doel bereikt is. Men

heeft jarenlang ook in ons land onder zekeren plak van de drank- en wijnliefhebbers gezeten. Er is reeds genoeg over gesproken, ik zal het dus niet breed uiteen zetten; men was ongastvrij, als men iemand die u bezoeken kwam, niet een glas bitter of likeur presenteerde, en nu nog hoort men, als menschen, die dat niet gewoon zijn, in een restaurant komen om het middagmaal te gebruiken, den een tegen den ander zeggen: wij moeten wijn nemen, men kan dat niet laten in een hotel. Er staat ook wel eens op het menu, dat, wie geen wijn neemt, de waren 25 percent duurder moet betalen. Ziedaar, Mijnheer de Voorzitter, den ouden plak. Wanneer men maar den moed had er tegen in te gaan, zooals de Amerikanen en vooral de Engelschen; wij hebben het te danken aan de Engelsche en Amerikaansche touristen, dat nu vele Hollanders den moed hebben. Het getal onthouders is in Amerika nu zóó groot, dat, wanneer ik in het groot Fifth Avenue-hotel in New-York 's middags zat te eten met 3- à 400 personen en dan goed rond keek, ik misschien 5 of 6 personen zag, die een halven flesch wijn bestelden.

De heer **Lieftinck**: Dat waren zeker Hollanders!

De heer **Kuyper**, Minister van Binnenlandsche Zaken: De nationaliteit stond er niet op, maar als de heer Lieftinck het na wil gaan, laat hij het dan laten nazien of schrijven naar de directie van dat hotel, die hem misschien nadere gegevens kan verschaffen.

Maar terwijl nu in Amerika in de hoogere klassen, bij de burgerij, bij de gewone klasse van menschen, dat kwaad zoo is teruggedrongen, toonen toch de records van New-York en Chicago, dat de „slum", om het zoo eens te noemen, waar al dat kwaad uit verkankert, niets verminderd is in kracht, maar in giftige uitwassen en uitwasemingen krachtig is toegenomen. Men weet, wat in Tammany-hall gebeurd is, toen men getracht heeft, zich in dien strijd te mengen.

Neen, van dat kwaad, dat in dien pestbuil, in die poel, schuilt, is m. i. maar door één ding redding aan te brengen, namelijk door persoonlijke bekeering van die menschen. Daarom ben ik het eens met den heer Tydeman, waar hij zeide, dat het Leger des Heils een groote verdienste heeft, in zooverre het in die kringen binnen gedrongen is en er, zij het niet een groot aantal, toch enkelen uitgehaald heeft en ze met de zonde heeft doen breken.

In zooverre kunnen ook de kerken in den lande door haar dienaren, de onderwijzers, door het bezoeken van de ouders der

kinderen en ook de vakvereenigingen door het bezoeken van haar leden veel tot breking van die zonde bijdragen; maar dat kan de wet natuurlijk niet.

De vraag is gedaan, of verbetering der woningen het kwaad niet zou kunnen stuiten. Ik heb indertijd van harte aan de Woningwet mijn stem gegeven, ook met het oog hierop, maar dat men daarmede het kwaad zou kunnen stuiten, kan ik ten eenenmale niet onderschrijven. Vooreerst kan men bij den tegenwoordigen toestand van slechte woningen zeggen, dat 40 pct. der arbeiders de kroeg niet bezoeken, en aan den anderen kant, dat een groot deel der burgerij, die f 500 à f 600 verwoont, dus niet in krotten zit, maar nette huis- en zitkamers heeft, — ik ben hier zoo niet bekend, — maar in Amsterdam in de Kalverstraat en op het Frederiksplein, kompleet bij zwarte benden in de café's zit.

Het blijkt dus, dat de zucht naar uithuizigheid een element is, dat niet voorkomt uit slechte woningen. Ook mag men niet zeggen, dat die uithuizigheid op zich zelf een kwaad is. In België bijv. bestaat een sterk publiek leven; dat wil zeggen: de geheele bevolking gaat 's avonds uit, heeft daardoor een samenleving in breeder kring dan in Nederland, waar men meer blijft in zijn eigen huiselijken kring of met een broeder of zuster in de buurt. Ik aarzel zelfs niet te zeggen, dat het m. i. bij hoogere volksontwikkeling noodzakelijk zal zijn, dat die evolutie in het maatschappelijk leven plaats grijpe, waardoor de vraag zal rijzen, niet alleen naar betere woningen — daarmede wordt het kwaad niet afdoende gekeerd — maar naar gelegenheid om 's avonds ergens heen te kunnen gaan om meer met anderen te kunnen streven en leven. Wij hebben in dit opzicht nog zeer enge en bekrompen opvattingen. Het ligt niet in mijn bedoeling, Mijnheer de Voorziter, zooals gij zult gevoelen, om kwaad van onze huiselijkheid te spreken. Ik heb slechts het oog op de toenemende behoefte om ook ook eens met anderen samen te zijn.

Nu is er door den geachten afgevaardigde, den heer Schaper, op gewezen, dat het vereeniginsleven ook in de vakvereenigingen ten goede werkt. Dit is volkomen waar, en wordt hierdoor verklaard, dat dit eenerzijds voldoet aan een behoefte om eens met anderen samen te zijn en in de tweede plaats de gelegenheid daartoe biedt zonder in de verleiding te zijn om sterken drank te gebruiken. Ik ga niet zoo ver als de geachte afgevaardigde, dat ik zou wenschen, dat er gelegenheden waren, waar men voor een dubbeltje, zonder

iets te gebruiken, zou kunnen vertoeven. Het is mij in het buitenland meermalen gebeurd, dat ik, na een lange wandeling behoefte aan rust hebbende, ergens wat ging rusten, een glas bier bestelde en dat liet staan.

Ik kan ook niet toegeven, dat de sociale ellende op zich zelf in het generaal, de aanleiding is tot het drankgebruik. Er is door den heer Talma reeds in détail op gewezen, hoe uit een enquête, die men daaromtrent in Amerika gehouden heeft, gebleken is, dat men tot een tegenovergestelde conclusie moet komen.

Hij had er nog kunnen bijvoegen, dat uit een onderzoek door Dr. Blocher ingesteld gebleken is, dat door de hoogste klasse wordt uitgegeven voor voeding 262 en voor sterken drank 1165. Hieruit blijkt dat een toeneming van het inkomen inderdaad niet helpt. Maar bovendien, de arbeidende klasse, die helaas nog voor het grootste gedeelte de 27 millioen aan den Staat en de resteerende 53 millioen aan de drankhuizen betaalt, heeft het in haar macht om die resteerende 53 millioen te besteden tot eigen lotsverbetering, doch zij doet dit niet.

Nu heeft men van de finantiëele quaestie hier heel veel ophef gemaakt en gevraagd, of dan de zaak niet kon gevonden worden door op een of andere wijze eenvoudig het geld, dat nu aan accijns op den sterken drank inkomt, langzamerhand te laten vervallen. Wanneer men van oordeel is, dat de regeering beducht zou zijn voor het wegvallen van den accijns, dan heeft men volkomen gelijk. Het plotseling laten wegvallen van den accijns zou eenvoudig een onmogelijken toestand in het leven roepen. Ik zou de heeren, die dit denkbeeld uitspraken, wel eens zitting willen zien nemen als Minister van Financiën — niet in dit Kabinet waar ik zelf toebehoor — ten einde die zaak op te lossen.

Het is mijn vaste overtuiging dat, wanneer door vermindering van het drankgebruik de accijns langzamerhand slinkt, aan den anderen kant een toeneming van volkswelvaart en koopkracht onder de klasse zal ontstaan, die op dit oogenblik die gelden voor jenever besteedt. Door verhooging van de physieke en de moreele kracht van het volk zal de financieele schade wel te boven zijn te komen en zal men er nog bij profiteeren ook. Men moet het niet voorstellen, alsof de Staat in dien zin drijft op de kurk van de jeneverflesch.

Ik herhaal, dat het verlies van die 27 millioen, zoo in eens, groote moeilijkheden zou veroorzaken, maar wanneer dit langzamerhand geschiedt en gepaard gaat met toeneming van de

physieke en ethische kracht, dan behoeft men daar niet bang voor te wezen.

Wanneer er nu van de anti-propaganda, van de geheelonthouders, van de matigheidsvereenigingen, van het Leger des Heils, van de vakvereenigingen, van de kerken, van allerlei kanten geageerd wordt tegen dit kwaad, en er nog bij komt, dat wij werkelijk den buitenkans hebben, dat de sport ook verandering heeft gebracht in de gewoonten en daardoor onder de jongelieden een andere wijze van leven ingang heeft doen vinden, dan ontstaat de vraag of dit alles dan niet genoeg is, of de wet zich niet zou kunnen onthouden. Te dezen aanzien nu doet het mij genoegen te mogen constateeren, dat in dit algemeen debat geen enkele stem is opgegaan om de wet van 1881 eenvoudig in te trekken en verder niets te doen. Neen, dit is niet het oordeel geweest zelfs van degenen, die zich, ik mag niet zeggen het meest als vrienden van den drank hebben doen gelden, maar die het sterkst zijn opgekomen voor de individueele belangen van hen, die hun levensonderhoud trekken uit den drankhandel; zelfs de heer Rink is er van overtuigd, dat wij een wet moeten hebben.

Tot zoover Dr. A KUYPER. Over die wet later. Lezer! De Regeering doet wat der Regeering is, maar betracht ook gij uwe roeping in deze? Wij gelooven „dat de tegenwoordige tijdsomstandigheden het gebruik der gedistilleerde en het geregeld gebruik der gegiste dranken, als genotmiddel — als een steunen der drinkgewoonten — veroordeelen. Wij bieden u dezen regel nogmaals ter overweging aan. RED.

Mededeelingen.

Jaarvergadering.

De 4e Jaarvergadering zal D.V. gehouden worden op Dinsdag den 30en Augustus a.s. in het gebouw Irene, Keistraat, Utrecht. Aan de afdeelingen wordt in herinnering gebracht, dat volgens art. 9 der Statuten iedere afdeeling het recht heeft voor het eerste 7-tal leden (hetwelk voor de oprichting vereischt is) en verder voor elke 25 leden daarboven één stem ter vergadering uit te brengen. Het aantal stemmen, waarop eene afdeeling recht heeft, *kan* door een persoon worden uitgebracht, maar de afdeeling kan ook meer afgevaardigden zenden. Het laatste is zeer gewenscht met het oog op de levendigheid der jaarvergadering. Het hoofdbestuur vergoedt echter slechts voor éénen afgevaardigde de reiskosten, 3e klasse spoor of 2e klasse boot. Wij hopen, dat evenals ten vorigen jare de afdeelingen flink zullen vertegenwoordigd zijn, en dat nog vele leden daarenboven hun medeleven in onzen strijd zullen toonen door ter vergadering te komen. Laat men er tijdig op rekenen; met het oog daarop vooral doen wij onze mededeelingen ook reeds in dit nummer van ons orgaan, ofschoon wij hopen vóór de jaarvergadering nog een nummer te kunnen doen verschijnen.

Herinnering.

Wij herinneren aan al onze leden en aan onze *afdeelings-secretarissen* in het bijzonder aan de artikelen 4 en 10 van ons Huishoudelijk Reglement (zie orgaan no. 8, blz. 33 en 34.) „Art. 4. De afdeelingen en evenzoo alle leden hebben het recht voorstellen of vraagpunten voor eene algemeene vergadering in te zenden; die, welke voor de jaarvergadering bestemd zijn, moeten vóór den 15en Juni aan den Secretaris worden toegezonden." .

„Art 10. Op de jaarvergadering wordt door den Secretaris van het Hoofdbestuur een verslag uitgebracht van den toestand der Vereeniging en van den arbeid van het afgeloopen jaar. Ten einde hen hiertoe in staat te stellen, zenden de Secretarissen der afdeelingen telken jare vóór den 15en Juni een verslag in van den toestand en der arbeid hunner afdeeling."

De datum van 15 Juni is gekozen, omdat gerekend is op de tweede helft van Juli voor de Jaarvergadering. Nu deze echter eerst op 't eind van Augustus gehouden wordt, is er geen bezwaar tegen den termijn voor de inzending uit te breiden tot 1 Augustus. Doch dat is ook het alleruiterste. Wij hopen, dat wij reeds lang voor dien datum een aantal voorstellen of vraagpunten voor het agendum, en van al onze afdeelingen (reeds 27 in getal) een kort en zaakrijk verslag zullen hebben ontvangen.

Vertraging.

Tot onzen spijt kwam er ook ditmaal door een samenloop van omstandigheden eenige vertraging in de uitgave van ons orgaan. Wij bevelen de verspreiding van dit nummer, dat als strijdschrift eene bijzondere beteekenis heeft dringend bij onze leden en afdeelingen aan. Laat deze arbeid flink aangepakt worden. De 2500 ex. moeten zoo spoedig mogelijk weg. Dan kan binnen 4 à 5 weken no. 13 verschijnen, waarin het 2e gedeelte van de bestrijding der brochure KRAMER kan worden opgenomen. Het is een gunstig teeken, dat zij, die meenen niet met ons te kunnen optrekken, zich gedrongen gevoelen om de wapenen tegen ons op te nemen. Het Hoofdbestuur heeft den strijd gaarne aanvaard. Laten de leden toonen, dat zij nu ook hunne roeping verstaan door ons verweerschrift bij duizenden te verspreiden. Ruste Gods zegen ook op dezen arbeid.

Adres Secretaris. Het adres van den Secretaris is sedert 1 Mei j.l.: J. Minderaa, 3e Helmersstraat 21 Amsterdam.

A. M.

BIBLIOTHEEK VRIJE UNIVERSITEIT
3 0000 02068 2914

☞ *Aan allen, die belang stellen in de bestrijding van het alcoholisme en in het bijzonder in het streven van de Gereformeerde Vereeniging voor Drankbestrijding, wordt de lezing der volgende brochures ten zeerste aanbevolen:*

1. **Eene opwekking tot eenen noodzakelijken strijd,** door Ds. C. M. W. PLET.
Groningen: J. HAAN. Prijs *f* 0.12½.

2. **Mijn Volk Ontwaak,** of *Vijf stellingen omtrent de zaak der geheelontgouding met eenige toelichting,* door Ds. C. M. W. PLET.
Kampen: J. H. KOK. Prijs *f* 0.20.

3. **Is geheel-onthouding van bedwelmende dranken ongereformeerd?** door Ds. A. M. DIERMANSE.
Leiden: D. DONNER. Prijs *f* 0.50.

4. **Het optreden der Gereformeerde Vereeniging voor Drankbestrijding,** door Ds. W. H. GISPEN JR.
Kampen: J. H. KOK. Prijs *f* 0.25.

5. **Een der oorzaken van krankzinnigheid.** *Misbruik van sterken drank,* door DR. J. H. A. VAN DALE.
Heusden: A. GEZELLE MEERBURG. Prijs *f* 0.10.

6. **Wederlegging van bedenkingen tegen de geheel-onthouding,** hetgeen tevens is: *Eene wederlegging van bedenkingen, ingebracht tegen de Gereformeerde Vereeniging voor Drankbestrijding;* door Ds. A. M. DIERMANSE, em. pred. te 's Gravenhage.
Breukelen: UITG.-MAATSCH. „DE VECHT." Prijs *f* 0.60.

7. **Drank en Opium,** door Ds. W. H. GISPEN JR.
Hoogeveen: R. SLINGENBERG. Prijs *f* 0.10.

8. **Onze houding tegenover het alcoholisme, zooals deze voortvloeit uit het beginsel van de solidariteit der schuld,** door J. MINDERAA, leeraar a.h. geref. gymn. te Amsterdam.
Hoogeveen: R. SLINGENBERG. Prijs *f* 0.10.

9. **Is onthouding van alcoholische dranken, in de tegenwoordige tijdsomstandigheden, schriftuurlijk?** door Ds. A. M. DIERMANSE.
Hoogeveen: R. SLINGENBERG. Prijs *f* 0.10.

10. **De dronkenschap,** *Voetius' tractaat „De Ebrietate",* vertaald door DR. J. C. DE MOOR, predikant te Breda. Met een inleidend woord van Ds. W. H. GISPEN JR. predikant te Baarn.
Hoogeveen: R. SLINGENBERG. Prijs *f* 0.20.

11. **De Gereformeerde jongeling en het alcoholisme;** door A. DIJKSTERHUIS, hoofd der Chr. school te Wersterlee.
Gebr. GIMBEL, Overtoom 354, Amsterdam. Prijs *f* 0.10.

Nos. 4, 5, 6, 7. 8, 9, 10 en 11 zijn, zoover de voorraad strekt, ook bij den Secretaris verkrijgbaar.